

Teosofia ja sosialismi

Pekka Ervastian esitelmä 29.4.1917

Me sanoimme toissa sunnuntaina, kun oli puhe veljeysaatteesta ja sen kehityksestä viime aikoina, että vaikka veljeysaate sosialistisena liikkeenä ei voinutkaan estää suurta maailmansotaa, niin kuitenkin on nyt toivoa tulevaisuuden suhteen, on toivoa, ettei tulevaisuuden ihmiskunnan tarvitse enää kärsiä sellaisia suuria onnettomuuksia kuin tämä nykyinen sota, joka on kohdannut meidän aikaamme, sillä viime vuosisadan lopulla tapahtui suuri henkinen vuodatus ihmiskunnan sielulliseen tajuntaan. Tämä henkinen vuodatus, joka tapahtui henkimaailmasta käsin ja joka asetti ihmiskunnan aivan uusien tehtävien eteen, on saanut nimekseen »teosofinen liike», sillä tämä vuodatus ei koske yksinomaan Teosofista Seuraa, vaan kaikkia henkisiä liikkeitä, jotka meidän aikanamme toimivat maailmassa. Mikä siis on se uusi veljeyskäsite, jota teosofinen liike opettaa, mitä se opettaa veljeysaatteesta sellaista, joka ei suorastaan selviä sosialistisen liikkeen ohjelmasta? Tähän kysymykseen meidän pitäisi nyt vastata.

Toissa sunnuntaina, kuten ehkä muistatte, puhuimme Ranskan vallankumouksesta ja sanoimme, että silloin ihmiskunnassa heräsi veljeysaate, ennen kaikkea Ranskassa, mutta myös muuallakin maailmassa kristikunnassa. Ihmisten mielessä heräsi tunne: me ihmisethän olemmekin veljiä. Meidän tunne-elämämme heräsi; oli kuin olisi se ottanut vastaan tuon sanoman veljeydestä, jonka Ranskan vallankumous puki noihin kolmeen sanaan: veljeys, vapaus, tasa-arvo. Ihmiskunta alkoi tuntea näin, siinä heräsi tämä veljeystunne. Mutta nyt, kun näin perästä päin katsomme asiaa, huomaamme, että tuon veljeystunteen herääminen ei ole samaa kuin veljeysaatteen toteuttaminen. Ranskan vallankumous tunsu, että veljeyttä pitää toteuttaa, veljeys on luonnon tosiasia, ja siksi sitä pitää

yhteiskunnallisessa ja valtiollisessa elämässä toteuttaa. Tämän tunti Ranskan vallankumous välttämättömyydeksi, mutta ei silti veljeysaatetta silloin toteutettu maailmassa, ei osattu toteuttaa sitä ihannetta, jota nuo kolme sanaa veljeys, vapaus ja tasa-arvo kuvaavat.

Mutta me voimme nähdä, kun menemme ajassa eteenpäin, että pitkän ajan, monien vuosikymmenien kuluttua tämän vallankumouksen jälkeen, se aate, jonka vallankumous tunteena omaksui, löysi itselleen uuden ilmaisumuodon, älyllisen, sisäisen ajatusmuodon. Viime vuosisadalla ihmiset ymmärsivät älyssään, ja heidän järkensä hyväksyi tuon saman havainnon, jonka vallankumous oli tuntenut, että me kaikki ihmiset olemme veljiä ja että meidän pitää elää kuin veljet. Viime vuosisadalla tämä aate tunkeutui esiin ihmisten älyissä ja etsi itselleen vastaavan ilmennysmuodon. Tämä muoto oli sosialistinen liike, se oli tarvittava muoto. Onko sosialistinen liike siis osannut paremmin näyttää, miten veljeyttä on toteutettava, mitä se on saanut aikaan, millä tavoin sen mukaan olisi yhteiskuntamuodot muutettava, että ne tulisivat veljellisemmiksi?

Viime sunnuntaina tarkastelimme sosialistisen liikkeen ohjelman muutamia kohtia, ja silloin teimme sen huomion, että jokainen ajatteleva ihminen, joka on tuntenut veljeyden voiman sisässään, saattaa hyväksyä sosialistisen ohjelman. Me tarkastelimme muutamia kohtia sosialistisesta ohjelmasta ja huomasimme, kuinka ne ohjelmapykälät olivat selviä ja luonnollisia. Mutta samalla me huomasimme ja olimme yhtä mieltä siitä, että vaikka sosialistinen liike oli herännyt sekä tuntemaan että käsittämään älyllisesti veljeysaatteen, se ei kuitenkaan osannut toteuttaa veljeyttä sen paremmin kuin vallankumouskaan; se ei osannut saada aikaan maailmassa veljeyttä, johon kaikki pyrkivät. Me näimme, että viime vuosisadalla syntynyt sosialistinen liike ja kaikki sen pyrkimykset ovat tosiasiallisesti syösseet ihmiskunnan siihen kuiluun, joka on maailmansota, kaikki on kuin loppunut maailmansotaan. Ja nyt

me kysymme: Millainen aika alkaa nyt ihmiskunnalle, mitä on se jonka maailmansota tuo mukanaan? Me voimme nyt kysyä, kun näemme sosialistisen liikkeen ohjelmapykälien alkavan toteutua: tuleeko ihmiskunta nyt onnelliseksi, toteutuuko veljeys nyt maailmassa? Ja tähän me heti vastaamme teosofeina: Jos tyydytään vain siihen, että lain voimalla toteutetaan määrättyjä ohjelmapykälää, sillä ei vielä ole mitään takeita siitä, että ihmiskunta tulee onnelliseksi ja että elämä maan päällä tulee veljelliseksi, mutta jos sosialistiseen ohjelmaan tulee lisäksi se, mitä teosofia opettaa veljeydestä, silloin maailmassa voi veljeys toteutua ja ihmiskunta tulee onnelliseksi.

Ja jotta näkisimme selvemmin, mitä teosofia opettaa lisää sellaista, mikä ei suorastaan sisälly sosialismiin, meidän on tarkasteltava muuatta sosialistisen maailmankatsomuksen kohtaa, joka selvittää meille asiaa ja esittää räikeässä valossa toisaalta sen, mitä sosialismi opettaa ja toisaalta taas sen, mitä teosofia opettaa. Ja tällöin on meidän koko ajan pidettävä mielessä, mitä edellä olemme määritelleet, nim. että sosialistinen ohjelma on oikea ja pätevä. – Tämä sosialistisen maailmankatsomuksen kohta, jota tarkoitan, on eräs sosialismin pääoppeja, se, jota nykyään nimitetään »materialistiseksi historiankäsitteeksi». Oikeampi olisi nimitys »historiallinen materialismi», sillä sosialismin suuret auktoriteetit Marx ja Engels, jotka ensinnä esittivät tuon opin, nimittivät sitä sillä nimellä, mutta nykyajan sosialistit käyttävät ensin mainittua nimitystä. He puhuvat – Marxiin ja Engelsiin nojautuen – luonnon laista, jota he nimittävät »materialistiseksi historiankäsitteeksi». He sanovat, että elämä ja koko yhteiskunta täällä maan päällä mukautuvat tuon luonnon lain tahtoon, joka toimii aivan järkkymättömien taloudellisten lakien mukaan, joille ihmiset eivät oikeastaan voi mitään. Ihmiset syntyvät tiettyihin historiallisiin ja yhteiskunnallisiin oloihin, ja mitä ikinä he tekevät tai jättävät tekemättä, ajattelevat tai tavoittelevat, sen välttämättömästi määrää ympäristö, jossa heidän nyt kerta kaikkiaan on eletävä.

Muuttamalla siis ulkonaiset olosuhteet, joissa ihmiset elävät, muuttuvat myös ihmisten ihanteet ja samalla heidän toimintansa ja kohtalonsa perusteet. Ihmiset kyllä omaksuvat uusia ihanteita, kun heidän aineelliset olosuhteensa muuttuvat, ihmiset saavat uusia näköaloja ja vaativat elämältä niiden ihanteiden ja näköalojen toteutumista. Tämä on »materialistisen historiankäsitelmän» perusajatus. Se on kuin uusi voima, joka tulee lisäksi ennestään oleviin raudankoviin taloudellisiin lakeihin. Se on voima, jonka avulla ihmiskunta vähitellen muuttaa näitä järkkymättömiä taloudellisia lakeja, jotka määräävät historian kulun. Vanhan historiankäsitelmän mukaan sanottiin, että historian lait määräytyvät niiden suurten historiallisten henkilöiden mukaan, jotka vaikuttivat kehityksen kulkuun. Suuret historialliset henkilöt, kuninkaat ja sotapäälliköt, saivat yhteiskunnassa aikaan niitä muutoksia, jotka joko parantavat ihmisten oloja tai vetävät niitä alas. Tämä on erehdystä, sanoo tämä uudempi historiankäsitelmä, sillä yksilö ei saata vaikuttaa yhteiskuntaan eikä yhteiskunnallisiin muutoksiin, vaan kaikki historialliset tapahtumat määräytyvät niistä taloudellisista suhteista, joissa ihmiset elävät. Esimerkkinä tämän käsitelmän todellisuuspohjaisuudesta mainitsevat Marx ja Engels seuraavan tilastollisen tosiasian: Jos viljan hinta yht'äkkiä nousee, silloin myös heti rikosten lukumäärä enenee. Tämän todistaa tieteellinen tarkasti tilasto. Ihmisyksilö on siis aivan olosuhteiden orja. Kun taloudelliset olosuhteet muuttuvat, niin ihmiset samalla myös muuttuvat. Kun viljan hinta nousee, enenee rikollisuus, sille ei voida mitään. Siis yhteiskunnan kehitys johtuu taloudellisista laeista, taloudellisista seikoista. »Jos siis tahdomme», sanovat Marx ja Engels, »että yhteiskunta ja sen ihmisyksilöt tulevat paremmiksi ja siveellisemmiksi, silloin täytyy taloudellisia olosuhteita ensin muuttaa. Millään muulla tavalla se ei saata tapahtua.» Marx ja Engels näkivät, ettei ole muuta elämän lakia kuin taloudelliset lait. Muuttakaa taloudellisia oloja, niin ihmiset muuttuvat! Sitä mukaa kuin taloudelliset olot tulevat onnellisiksi,

sitä mukaa tulee myös koko yhteiskunta onnelliseksi. Näin havaitsivat mielestään Marx ja Engels, ja näistä havainnoista syntyi nykyaikainen sosialistinen liike.

Näiden havaintojen todenperäisyyttä ei voi kieltää. Kaikkien ajattelevien ihmisten täytyy tunnustaa, että niin on epäilemättä asiain tila. Mutta silti meidän täytyy kysyä: tuleeko ihmiskunta todella onnelliseksi silloin, kun taloudelliset olosuhteet muuttuvat paremmiksi? Näin uskovat ne, jotka ovat omaksuneet jyrkästi sosialismin ja täydellisesti hyväksyvät Marxin näkökannan, jonka mukaan koko ratkaisu on taloudellisten olosuhteiden muuttamisessa. Mutta mitä sanoo teosofia tähän? Teosofia kieltää sellaisen väitteen, sillä teosofia ei ole mikään haaveellinen uskonto, joka koettaa peittää silmänsä elämän tosiasioilta. Teosofia ei sellaiseen alistu. Se tunnusta, että sosialismin havainto on tosi, mutta lisää samalla, että se on toinen puoli todellisuudesta. Todellisuus on paljon rikkaampi ja monivivahteisempi, kuin mitä Marx ja Engels kuvittelivat. Kun ihminen löytää jonkin totuuden, silloin hän innostuu siihen niin, ettei hän näe mitään muuta. Se on elämän kannalta välttämätöntä, sillä ihminen ei osaisi löytämänsä totuutta opettaa ja pontevasti esittää muille ihmisille, ellei hän katselisi sitä yksipuolisesti. Engelsin ja Marxin löytämä totuus ei ole sinänsä väärä. Se on kyllä tosi, mutta nähty yksipuolisesti. He eivät pystyneet näkemään koko totuutta, kun he esittivät tuon esimerkin, josta edellä oli puhu, että kun viljan hinta nousee, niin rikollisuus enenee – edellyttäen tietysti, että palkat eivät nouse. Viljan hinta nousee – mutta palkat eivät nouse – ja silloin rikoksien luku lisääntyy. Tämähän on totta, mutta siinä kuvastuu vain toinen puoli totuudesta. Koko totuus asiassa on se, että nälkä kasvaa ja mahdollisuus tyydyttää nälkää on pienempi kuin ennen. Ihmisyksilöt joutuvat kärsimään enemmän ja heistä heikommat lankeavat rikoksiin, mutta toiset sitä vastoin joutuvat voittamaan itseään enemmän kuin ennen. Eivät kaikki ne ihmiset, jotka joutuvat kärsimään, mene varastamaan, eivät he hyökkää toisten

kimppuun ja sano: Anna minulle, mitä sinulla on! Rikollisuus kasvaa – se on kyllä totta – mutta toiset ihmiset vetäytyvät itseensä ja mieluummin kärsivät kuin tekevät rikoksia. He ajattelevat: »Minä mieluummin vaikka kuolen kuin varastan. Elämä on sellainen kuin se on, ja koska elämä on niin hullusti järjestetty, että minun täytyy kärsiä, niin minä mieluummin vaikka kuolen. Minä olen ihminen ja tahdon kunnioittaa itseäni, niin etten lähde rikoksiin!» – Enkä minä nyt puhu haaveita vaan totta. Tämä on todellisuutta elämässä. Ihminen voi olla syömättä kuinka monta päivää tahansa, kun hän kunnioittaa ihmisyyttä itsessään. Vaikka näyttää siltä, ettei tarvita muuta kuin että viljan hinta nousee, niin rikollisuus kasvaa; vaikka tästä johtuen on tehty se huomio, että taloudelliset olosuhteet ovat kuin suuri, elävä voima, joka pakottaa ihmisiä tekemään väärin; vaikka on näin, että elämä kovakouraisesti koettaa painaa ihmistä rikollisuuteen, niin siinä samalla kasvaa toinenkin voima, samalla esiintyy toisia ihmisiä, jotka nousevat tuota elämän voimaa vastaan, tuota luonnon ilmiötä vastaan ja sanovat: »Minä olen ihminen, joka kunnioitan itseäni ja omaatuntoani, minä en alistu tähän!» Me tiedämme, että näin ovat asiat todellisuudessa; me tiedämme, ettei koko totuus ole siinä havainnossa, että taloudelliset olosuhteet huonontuessaan vaikuttavat huonontavasti ihmiskuntaan ja sen yksilöihin. Päin vastoin voi huomata, että taloudellisten olosuhteiden huononeminen kutsuu ihmisestä esille myös hyvää ja jaloa.

Meidän täytyy nyt kysyä: Miksi on näin, miksi tuo raudankova elämän laki vaikuttaa toisiin ihmisiin toisella tavalla ja toisiin toisella? Tämän kysymyksen ratkaisee meille teosofinen elämänyymmärrys. Se osoittaa meille, etteivät inhimilliset voimat yhteiskunnassa esiinny ainoastaan joukkotajunnassa, eivät ole ainoastaan sosialismissa, vaan ihmiskunnan voima on myöskin yksilössä, persoonallisuudessa, individualismissa. Ja jos katselemme sosialistista liikettä ja sosialistista elämänyymmärrystä objektiivisesti, kuin ulkoa päin, niin voimme sanoa: tyypillinen

socialisti on ihminen, joka uskoo Jumalaan, joka on hänen ulkopuolellaan. Hän uskoo joihinkin määrättyihin elämän lakeihin, joiden alainen ihmisyksilö on, ja ne lait kuuluvat hänen Jumalaansa. Hänen Jumalansa on noihin lakeihin puettu. Tyypillinen socialisti sanoo, että sitä Jumalaa voi palvella ja saarnata ainoastaan siten, että muuttaa näitä ulkonaisia olosuhteita, sillä jos tahdotaan, että nuo lait työskentelevät hyvään suuntaan, on muutettava olosuhteita, joissa ne vallitsevat. Hän aivan kuin uskoo Jumalaan, joka on hänen ulkopuolellaan. Teosofinen elämänymmärrys sen sijaan uskoo aivan toisenlaiseen Jumalaan, se opettaa Jumalasta samaa, mitä Jeesus Kristus evankeliumeissa puhuu. Teosofia sanoo: 'Ettekö tiedä, ettei Jumala ole yksinomaan teidän ulkopuolellanne, vaan se sama Jumala on myös teissä itsessänne. Te olette tuijottaneet itsenne sokeiksi siihen Jumalaan, joka on teidän ulkopuolellanne, ettekä ole huomanneet, että Jumala on myös teissä: Jumalan valtakunta on teissä. Teidän täytyy oppia palvelemaan sitä Jumalaa, joka on teissä, teidän sisässänne, sillä se Jumala, jonka te näette olevan teidän ulkopuolellanne, se Jumala on myös teissä. Jos te uskotte, että veljeys, vapaus ja tasa-arvo toteutuvat maailmassa ainoastaan sillä, että muutetaan lakeja ja ulkonaisia olosuhteita, niin te erehdytte. Ulkonaisten olosuhteiden ja lakien muuttaminen on hyvä asia, se on edistysaskel veljeyteen pyrkimisessä, mutta yksinomaan sillä tavoin ei Jumalan valtakunta tule maan päälle. Jotta Jumalan valtakunta voisi tulla maan päälle, jotta veljeys voisi todenteolla toteutua, pitää teidän itsenne ottaa veljeys, vapaus ja tasa-arvo vastaan omaan itseenne suurena henkisenä voimana, ja sitten toteuttaa se voima omassa itsessänne ja oman itsenne kautta! Tähän tapaan opettaa Jeesus evankeliumeissa, ja se kuvaa myös meidän teosofista kantaamme.

Tässä on ero materialistisen ja henkisen maailmankatsomuksen välillä. Materialismi turvautuu ulkonaisen maailman lakeihin; henkinen maailmankatsomus näkee, että ne samat voimat vaikuttavat meissä itsessämme. Sosialismi ei siis

yksinään saa mitään aikaan. Pelkästään lakien ja ulkonaisten olojen muuttamisella ei saada todellista parannusta aikaan. On kyllä hyvä sekin, että niitä muutetaan, sillä pitää paikkansa se, että kun olosuhteita muutetaan, niin muuttuvat yksilöt sen mukana, mutta se ei yksin riitä. Sentähden teosofinen elämänymmärrys korostaa, että ensin täytyy ihmisyksilöiden muuttua. Ihmisen täytyy tulla onnelliseksi, ihmisen täytyy herätä ymmärtämään, mitä merkitsevät veljeys, vapaus ja tasa-arvo ihmisen yksilöllisessä, persoonallisessa elämässä. Tämä on se, mitä teosofia opettaa lisänä sosialismin oppeihin. Se tuntuu pieneltä ja merkityksettömältä lisäykseltä, mutta sen omaksuminen sosialistiseen elämänymmärrykseen on aivan välttämätöntä, jotta todellisia tuloksia voitaisiin saada. Nythän on niin, että toinen puoli ihmisistä on takertunut ajattelemaan ulkonaisia yhteiskunnallisia parannuksia ja luulee, että yksin niistä tulee parannus, kun taas teosofinen elämänymmärrys opettaa, että ihmisen itsensä täytyy omassa persoonallisuudessaan toteuttaa näitä samoja suuria elämän ihanteita ja voimia. Tässä on varsinainen ero näiden kahden elämäkatsomuksen välillä, mutta sen tajuaminen ei etäännytä toisistaan näitä kahta suuntaa, vaan se yhdistää ne, se yhdistää teosofisen ja sosialistisen liikkeen. Ja kun sosialistinen liike omaksuu teosofian antaman lisäyksen, niin se huomaa, että menestyksen ehtona ei olekaan taistelu, että menestys ei seuraa taistelua vaan työtä. Eihän ketään vastaan voida taistellakaan, jos tunnustetaan, että kaikki ihmiset ovat veljiä. Sen tähden pitää taistelun loppua, ja sijalle astuu työ. Ja se työ on siinä, että kaikissa ihmisissä pitää herättää innostus veljeyteen, vapauteen ja tasa-arvoon, kaikki ihmiset pitää herättää yhteistyöhön, heissä pitää herättää työn halua. Meidän täytyy siis yksilöinä toteuttaa veljeyttä, ei sitä voida lakipykälillä hankkia. Ei tule maailmaan veljeyttä ennen kuin ihmiset yksilöityvät sillä tavoin, että ottavat yksilöinä vastaan veljeyden, vapauden ja tasa-arvon voiman omaan sieluunsa. Kun se tapahtuu, silloin ihmiskunta tulee onnelliseksi.

Me huomaamme, että tämä on Teosofisen Seuran työohjelmaa, että Teosofisen Seuran ohjelma on itse asiassa sosialismin oma ohjelma, sillä Teosofisen Seuran ensimmäisessä ohjelmapykälässä sanotaan nimenomaan että se tahtoo »muodostaa yleisen veljeyden ytimen katsomatta rotuun, uskontunnustukseen, sukupuolen, yhteiskuntaluokan taikka ihonvärin eroavuuteen», siis katsomatta siihen kaikkeen, mikä ihmisiä yleensä erottaa. Teosofisen Seuran ensimmäisenä päämääränä on siis se, että on koetettava muodostaa veljeyden ydin. Se merkitsee, että ihmiset, jotka tahtovat olla teosofeja, eivät saa olla yksinomaan sosialisteja, jotka uskovat, että kaikki tulee hyväksi, kunhan vain maailman lakeja muutetaan, vaan heidän pitää olla teosofeja siinä merkityksessä, että he uskovat, että ulkonaiset muutokset eivät riitä, vaan että ihmisten täytyy ennen kaikkea itse muuttua veljiksi, ihmisten täytyy omassa sielussaan ja hengessään tulla veljeyttä, vapautta ja tasa-arvoa omaaviksi. Ei ole muutettava ainoastaan ulkonaista elämää, vaan myös sisäinen elämä.

Mutta me voimme huomata, että teosofia voi mennä vieläkin pitemmälle, sillä on teosofeja, jotka mielessään hylkäävät kokonaan ulkonaisen elämän ja sanovat tuosta sisäisestä elämästä, että se on kaiken veljeyden A ja O. Eräältä kannalta katsoen he ovat oikeassa. Me voimme sanoa: 'Minä olen yksilö ja elän maailmassa, jossa minun pitää yrittää toteuttaa veljeyttä ja siten tehdä elämä onnellisemmaksi ihmisille. Tiedän, että minä olen veli kaikkien kanssa, mutta sitä en tiedä, ehtiikö maailma tulla onnellisemmaksi minun elämäni aikana. Minä soisin sen koko sydämestäni, mutten tiedä, saanko sitä nähdä. Tiedän vain sen, että itse koetan edistää veljeyttä, itse koetan toteuttaa omassa sielussani, omassa sisässäni veljeyttä, vapautta ja tasa-arvoa.' Näin voi sanoa teosofi, joka huomaa sisäisen elämän merkityksen, ja silloin tulee hänen elämänsä sisäisesti onnelliseksi, vaikka ulkonainen elämä olisi kokonaan onneton. Aivan varmaa on, että olkoot ihmisen ulkonaiset olosuhteet

millaiset tahansa, niin omassa sisässään hän voi toteuttaa veljeyttä, vapautta ja tasa-arvoa, ja silloin hänen elämänsä tulee verraten onnelliseksi.

Teosofia siis opettaa, millä tavoin me voimme kasvaa veljellisemmiksi ihmisiksi, mutta se ei pysähdy ainoastaan meidän aikamme huomioihin ja saavutuksiin, vaan se päinvastoin huomauttaa, että veljeyttä on aina opetettu ihmiskunnassa. Ei veljeys, vapaus, tasa-arvo ole sellaista, joka on keksitty aivan yht'äkkiä joskus toista sataa vuotta sitten. Se ei ole sellaista, jonka vasta sosialismi toi näkyviin, se ei ole aivan olemattomuudesta esiin putkahtanut, vaan siitä ovat ihmiskunnan suuret ajattelijat ja opettajat aina puhuneet ja sitä opettaneet. Mutta he eivät ole puhuneet veljeydestä yksipuolisesti niinkuin meidän aikamme sosialistit, vaan he ovat aina huomauttaneet tuosta toisestakin totuuden puolesta, että vaikka ulkonaiset olosuhteet olisivat minkälaiset tahansa, niin ihmisyksilö voi nousta hengessään niistä irti. Me voimme henkisesti muuttua toisenlaisiksi, me voimme muuttaa, kehittää ja kasvattaa itseämme aivan olosuhteista riippumatta. Tämä on teosofian sanoma, ja sentähden ei ole millään tavoin tuulesta temmattu tuo ajatus, jonka lausuimme tämän esitelmäsarjan alussa, että vaikka ihmiskunta on tähän saakka elänyt kaikissa vaikeuksissa ja kurjuudessa, niin nyt sille alkaa uusi aamu koittaa. Ihmisethän yksilöinä vaeltavat koko ajan maan päällä, he syntyvät tänne yhä uudestaan, ja koko ajan heitä vähitellen kasvatetaan. Aina on viisaita opettajia, jotka näyttävät heille: 'Sinä voit yksilönä saavuttaa nyt jo sen, minkä ihmiskunta kokonaisuutena vasta pitkien aikojen kuluttua saavuttaa, sinä voit saavuttaa Jumalan valtakunnan, joka on sinuun itseesi kätkeyty. Kerran on kyllä Jumalan valtakunta toteutuva myös suurille joukoille, mutta se tapahtuu vasta sitten aikojen lopulla.'

Me voimme sanoa, että ihmiskunta elää nyt sellaista aikaa, jolloin suuret yksilöjoukot ovat heränneet tuntemaan ja ajattelemaan veljeyttä. Ihmiset ovat heränneet sekä tuntemaan että myös tietämään ja tahtomaan, että ihmiset ovat veljiä

keskenään, että olosuhteita on muutettava, jotta veljeys pääsisi ilmenemään. Me elämme sellaisessa ajassa, että me näemme päivä päivältä lähestyvämme aikaa, jolloin ulkonaiset olosuhteet muuttuvat noiden suurten yksilöjoukkojen tunteen ja ajatusten mukaisiksi, mutta silti pysyy totena tuo aate, jonka edellä olemme esittäneet. Me voimme sanoa, että Ranskan vallankumous herätti ihmiset tuntemaan veljeyttä, herätti veljeysaatteen ihmisten tunteissa, mutta silti ei silloin vielä veljeys voinut toteutua. Edelleen voimme nähdä, että sosialistinen liike toi veljeysaatteen ihmisten ajatukseen ja järkeen, se selitti ihmisten järjelle ja älylle veljeyden suuren totuuden, muttei sekään vielä pystynyt toteuttamaan veljeyttä käytännössä. Mutta nyt se henkinen vuodatus, joka ilmeni teosofisena liikkeenä, on taas opettanut ihmisille, opettanut ja näyttänyt, ettei riitä veljeyden toteutumiseksi se, että veljeys, vapaus ja tasa-arvo elävät vain tunteessa ja ajatuksissa, vaan että veljeys toteutuu vasta sitten, kun se tulee ihmisten tahtoon, sillä ihminen on kolminainen olento, tunteva, tietävä ja tahtova. Veljeyden tunne on vaikuttanut, veljeyden tieto on vaikuttanut, nyt on veljeystahdon vaikutettava.

